

Virksomhedskriminalitet i Danmark 2009

The Global Economic Crime Survey 2009

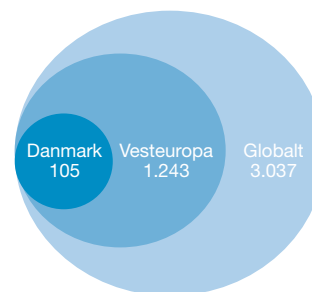
Introduktion

PricewaterhouseCoopers (PwC) gennemførte i sommeren 2009 for femte gang en global undersøgelse af virksomhedskriminalitet i offentlige og private virksomheder. Undersøgelsen omfatter mere end 3.000 virksomheder og giver en unik indsigt i omfang og konsekvenser af den faktiske virksomhedskriminalitet på verdensplan.

I Danmark har 105 virksomheder deltaget i undersøgelsen, svarende til en andel på 8,4% af deltagende virksomheder i Vesteuropa og 3,5% globalt, jf. figur 1.

Figur 1: Antal virksomheder i undersøgelsen

Som supplement til den internationale rapport præsenterer PwC Danmark i denne rapport hovedresultaterne fra den danske del af undersøgelsen sammenlignet med virksomheder i Vesteuropa og globalt. Endvidere foretages der sammenligninger med tidligere undersøgelser.

Undersøgelsen er gennemført med et elektronisk spørgeskema udsendt til Danmarks 1.500 største private og offentlige virksomheder. Modtageren har typisk været CFO'ere og interne revisionschefer, som er vurderet at have særlig indsigt i konstaterede besvigelser og etablerede kontroller i de adspurgte virksomheder.

Der er modtaget besvarelser fra en bred vifte af brancher og typer af ejerskab. Alle deltagende virksomheder er sikret fuld anonymitet.

Former for virksomhedskriminalitet i undersøgelsen

Som følge af kulturforskelle og forskelle i retssystemer er der i de deltagende lande varierende opfattelse af, hvad begrebet virksomhedskriminalitet omfatter. Undersøgelsen anvender derfor en bred definition af handlinger inden for "virksomhedskriminalitet", der kan være såvel eksternt som internt rettet mod virksomheden.

I figur 2 er vist eksempler på typisk virksomhedskriminalitet, som indgår i undersøgelsen. Sammenfattende benævnes denne type kriminalitet også "Besvigelser" eller "Fraud".

Figur 2: Eksempler på typisk virksomhedskriminalitet

Figur 3: Hovedspørgsmål, som undersøgelsen besvarer

Fokusområder

For at kunne følge ændringerne i virksomhedskriminaliteten over tid har de gennemførte undersøgelser i årene 1999-2009 været baseret på ensartede temaer af spørgsmål. Denne gang har undersøgelsen endvidere sat fokus på den økonomiske krises indvirkning på omfanget af virksomhedskriminalitet.

I figur 3 ses de hovedspørgsmål, som undersøgelsen besvarer.

Virksomhedskriminalitet en vedvarende udfordring

PwC's undersøgelse viser, at virksomhedskriminalitet fortsat er en af de store ledelsemæssige udfordringer i såvel Danmark som på verdensplan. På trods af skærpet lovgivning og virksomhe-

dernes øgede fokus på kontroller mod besvigelser er virksomhedskriminalitet fortsat en udbredt og vedvarende væsentlig risiko.

Med denne konstatering vil PwC fortsætte med at udvikle vor viden om og forståelse af besvigelser. Denne viden er nødvendig for at kunne identificere, hvad virksomheder kan gøre for at forebygge og reducere forekomsten af besvigelser.

Tak til de virksomheder, som med deres deltagelse har muliggjort undersøgelsen. Vi ser frem til at dele resultaterne med dansk erhvervsliv og andre interesserede.

Søren Primdahl
Partner, Dispute & Forensic Services
PricewaterhouseCoopers

Undersøgelsens overordnede resultater

Omfang af virksomhedskriminalitet

I Danmark har 26% af virksomhederne i de seneste 12 måneder været udsat for en eller flere virksomhedskriminelle handlinger. I tidligere undersøgelser har der været anvendt en 24 måneders undersøgelsesperiode, hvor den seneste undersøgelse fra 2007 på årsbasis viste en gennemsnitlig forekomst af virksomhedskriminalitet på 18%.

Virksomhedskriminalitet er et konstant muterende og tilbagevendende problem, som i varierende former og

omfang er udbredt i alle lande, virksomhedsstørrelser og brancher.

Betydningen af den økonomiske krise

Undersøgelsen har denne gang omfattet måling af en eventuel effekt af den økonomiske krise på omfanget af virksomhedskriminalitet. Resultatet heraf har vist, at sammenlignet med tidligere år oplever danske virksomheder ikke flere tilfælde af virksomhedskriminalitet som følge af finanskrisen.

Typer af virksomhedskriminalitet

Sammenlignet med tidligere undersøgelser ses der en ændring i typen af virksomhedskriminalitet, idet regn-

skabsmanipulation nu er den mest udbredte form blandt danske virksomheder. Dette formodes at være forårsaget af effekten af finanskrisen, da regnskabsmanipulation i høj grad anvendes til at forbedre virksomhedens regnskab. Det væsentligste incitament til at begå regnskabsmanipulation anses af de deltagende virksomheder at være vanskeligheder ved at opnå fastsatte mål.

Stigningen i omfanget af regnskabsmanipulation er ikke kun en tendens i Danmark. Såvel i Vesteuropa som globalt er der tale om en stigning i forhold til tidligere, men her er misbrug af aktiver dog stadig den mest udbredte form for

virksomhedskriminalitet. Tidligere var dette også tilfældet i Danmark.

Omkostninger ved virksomhedskriminalitet

Det gennemsnitlige direkte tab for danske virksomheder udsat for besvigelser er DKK 2,7 mio., hvilket harmonerer med tidligere gennemførte undersøgelser. Hertil kommer indirekte og vanskeligt målbare skadesvirkninger såsom negativ påvirkning af arbejdsmoralen i virksomheden, forringelse af forholdet til forretningsforbindelser og skade på virksomhedens image.

Hvem begår virksomhedskriminalitet?

I Danmark bliver hovedparten af virksomhedskriminalitet begået af personer internt i virksomheden. Både globalt og i Vesteuropa er der større tendens til, at også eksterne personer begår besvigelser mod virksomheden, end det er tilfældet i Danmark.

Virksomhedskriminalitet får sædvanligvis personlige konsekvenser for gerningspersonen. Vedkommende mister ofte sit job, og der bliver i mange tilfælde foretaget politianmeldelse og/eller indledt retsskridt.

For at understøtte en politianmeldelse eller et civil søgsmål er det vigtigt, at virksomhederne har strukturerede procedurer for håndtering af en mis-

tanke om besvigelser samt erfaring med sikring af bevismateriale.

Danske virksomheders vurdering af risikoen for besvigelser

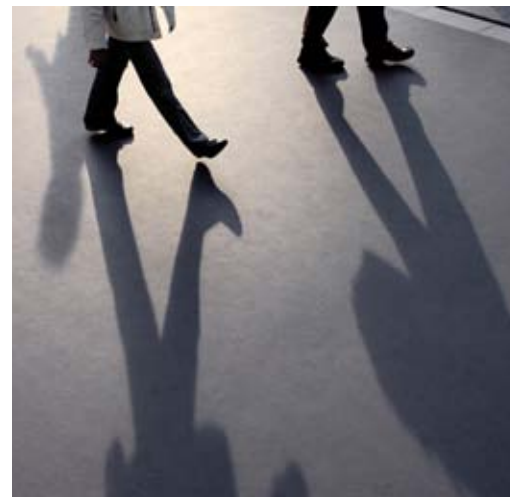
I undersøgelsen er virksomhederne blevet spurgt om brugen af Fraud Risk Assessment (besvigelserisikovurdering). Besvigelserisikovurdering er et effektivt ledelsesværktøj til vurdering af, hvor besvigelser måtte forekomme i virksomheden, og om implementerede kontroller i tilstrækkelig grad afdækker risici. 38% af de adspurgte virksomheder oplyser, at de i de seneste 12 måneder ikke har gennemført en besvigelserisikovurdering.

Betydningen af den økonomiske krise

Som førmtalt har undersøgelsen denne gang inddraget måling af en eventuel effekt af den økonomiske krise på omfanget af virksomhedskriminalitet. I figur 4 fremgår eksempler på risici, som en virksomhed i økonomisk krise kan blive påvirket af.

En økonomisk krise sætter personer og organisationer under pres, hvilket som undersøgelseshypotese bør medføre en større forekomst af virksomhedskriminalitet. De øgede risici kan hidrøre fra såvel ledelse og ansatte som leveran-

Figur 4: Typiske risici for en virksomhed i økonomisk krise

dører, samarbejdspartnere og konkurrenter.

Af de deltagende danske virksomheder oplyser 70%, at de i de seneste 12 måneder i større eller mindre grad har oplevet en økonomisk nedgang. Af de påvirkede virksomheder oplyser 22%, at de i samme periode havde været udsat for virksomhedskriminalitet mindst en gang. Da 26% af alle danske virksomheder har været udsat for virksomhedskriminalitet, har de krisepåvirkede virksomheder således ikke udvist en større forekomst af virksomhedskriminalitet.

Som det fremgår af den internationale rapport, har den økonomiske krise heller ikke globalt set haft en signifikant indflydelse på omfanget af virksomhedskriminalitet.

Direkte forespurgt oplyser 26% af de danske virksomheder, at den nuværende økonomiske situation efter deres opfattelse øger risikoen for virksomhedskriminalitet. Modsat mener 71%, at krisen ikke har medført nogen øget besvigelserisiko.

Blandt de 26%, der anser risikoen som øget, begrundes 67% dette med et øget pres som følge af den økonomiske krise.

Figur 5: Risiko for virksomhedskriminalitet under finanskrisen

Såvel i Danmark, Vesteuropa som globalt set viser undersøgelsen en stigning i omfanget af regnskabsmanipulation i forhold til øvrige typer af virksomhedskriminalitet, jf. mere herom i efterfølgende afsnit. Om denne tendens er forårsaget af den økonomiske krise, kan ikke direkte underbygges med undersøgelsesresultaterne.

Ud fra en normativ synsvinkel er det nærliggende at antage, at det forøgede omfang af regnskabsmanipulation delvist skyldes den økonomiske krise, idet regnskabsmanipulation typisk anvendes til at sløre manglende målopfyldelse. En anden faktor, som typisk understøtter denne sammenhæng, er

personalenedskæringer for at tilpasse virksomhederne til krisen, hvilket gør det lettere at manipulere med virksomhedens regnskab.

Omfang af virksomhedskriminalitet

Virksomhedskriminalitet er fortsat en væsentlig trussel mod virksomheder i Danmark.

Som nævnt oplyser 26% af de deltagende danske virksomheder, at de inden for det seneste år har været udsat for et eller flere tilfælde af virksomhedskriminalitet.

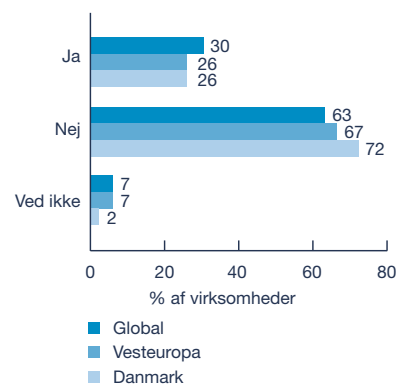
Af de ramte virksomheder oplyser 74%, at de har været udsat for mellem 1 og 10 tilfælde af virksomhedskriminalitet, og 19 % mellem 11 og 100 tilfælde.

Blandt virksomheder udsat for besvigelser vurderer næsten halvdelen, at omfanget af besvigelser er på niveau med året før. 22% har oplevet en stigning, og 11% et fald.

Som anført i PwC's globale rapport, varierer forekomsten af virksomhedskriminalitet fra land til land. Med 26% ligger Danmark på samme gennemsnitlige niveau som Vesteuropa, der omfatter lande med yderpunkter af forekomst

på henholdsvis 15% og 43%. Globalt set ligger omfanget af besvigelser over niveauet i såvel Danmark som Vesteuropa med en gennemsnitlig forekomst på 30%.

Figur 6: Omfang af virksomhedskriminalitet geografisk fordelt

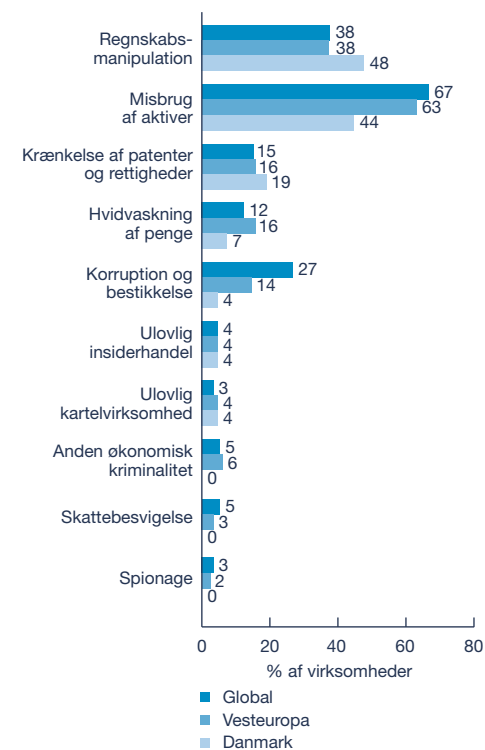

Målt i forhold til antal medarbejdere viser undersøgelsen, at omfanget af virksomhedskriminalitet vokser i takt med virksomhedens størrelse. For danske virksomheder med op til 200 medarbejdere blev der for de seneste 12 måneder rapporteret en forekomst af besvigelshandlinger på kun 16%, mens forekomsten for virksomhederne med 1.001-5.000 ansatte var på 48%. Denne sammenhæng optræder også i tidligere danske og globale undersøgelsesresultater.

Typer af virksomhedskriminalitet

Som anført i figur 7 dækker virksomhedskriminalitet over en række forskellige typer.

Figur 7: Omfang af virksomhedskriminalitet fordelt på hovedtyper

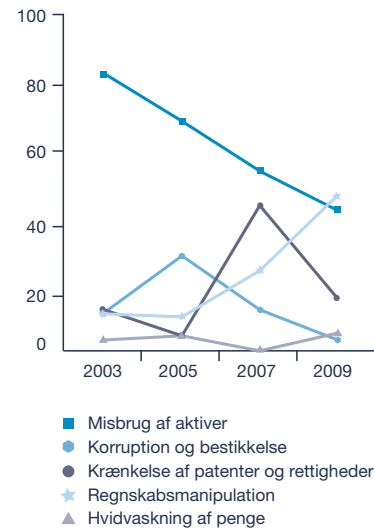
I tidligere undersøgelser har "misbrug af aktiver" været den mest udbredte form for virksomhedskriminalitet. Begrebet dækker over ansattes eller ledelsens personlige berigelse af virksomhedens aktiver gennem underslæb, tyveri mv.

I 2009 ses der en ændret fordeling af de typer af virksomhedskriminalitet, som virksomhederne oplever.

Regnskabsmanipulation har i 2009 berørt 48% af danske virksomheder udsat for virksomhedskriminalitet mod 27% i 2007. Regnskabsmanipulation, der dækker over ansattes eller ledelsens manipulation med bogføring og regnskab, gennemførelse af uautoriserede transaktioner mv., er hermed ændret fra at være den tredje mest udbredte form for virksomhedskriminalitet til at være den mest udbredte.

Figur 8: Fordeling af regnskabsmanipulation

Det forøgede omfang af regnskabsmanipulation i forhold til tidligere år er ikke kun et dansk fænomen. I Vesteuropa er 38% af de rapporterede besvigelser relateret til regnskabsmanipulation mod kun 22% i 2007.

I figur 8 ses den tidsmæssige udvikling i de fem væsentligste typer af besvigelser.

Af figuren fremgår, at regnskabsmanipulation har været stigende og nu er den mest forekommende type af besvigelser. Misbrug af aktiver har tidligere ud-

gjort den største andel, men har været faldende over perioden.

Det væsentligste incitament til at begå regnskabsmanipulation anses af de deltagende virksomheder at være vanskeligheder ved at opnå fastsatte mål. Regnskabsmanipulation anvendes typisk til at sløre manglende målopfølgelse, eksempelvis ved rapportering til aktiemarkedet, hvilket understøtter en større udbredelse.

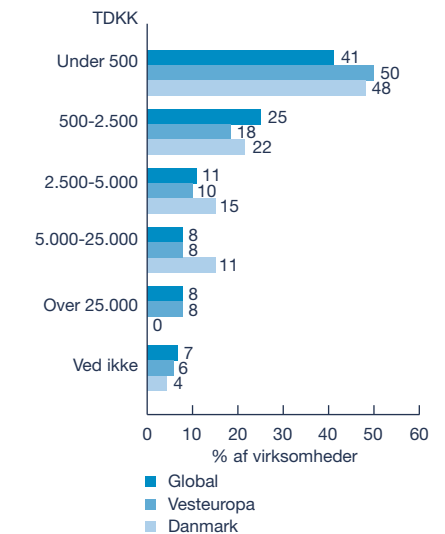
En anden forklarende årsag til det øgede omfang af regnskabsmanipulation er den opståede økonomiske krise. Med en krise følger ofte svækkede interne kontroller som følge af nedskæring på personale og generelle besparelser, hvilket gør det lettere at gennemføre de kriminelle handlinger.

Regnskabsmanipulation begås typisk på ledelsesniveau, mens misbrug af aktiver typisk udøves af personer på lavere organisationsniveau.

Omfanget af "misbrug af aktiver" er i Danmark faldet fra 54% i 2007 til 44% i 2009. Virksomheder, der har været udsat for krænkelse af patenter og rettigheder, udgør en andel på 19% og er dermed svagt stigende i forhold til 2007, hvor tallet var 17%.

Omkostninger ved virksomhedskriminalitet

Figur 9: Direkte omkostninger ved virksomhedskriminalitet over de seneste 12 måneder

De danske virksomheder, der har været udsat for besvigelser, har rapporteret et gennemsnitligt direkte tab på cirka DKK 2,7 mio. Dette er lidt lavere end det gennemsnitlige direkte tab i 2007 på DKK 3,2 mio.

48% af de ramte danske virksomheder har opgjort deres tab til under TDKK 500. Dette ligger på niveau med resten

af Vesteuropa, hvor 50% af de konstaterede besvigelser tilsvarende ligger under TDKK 500.

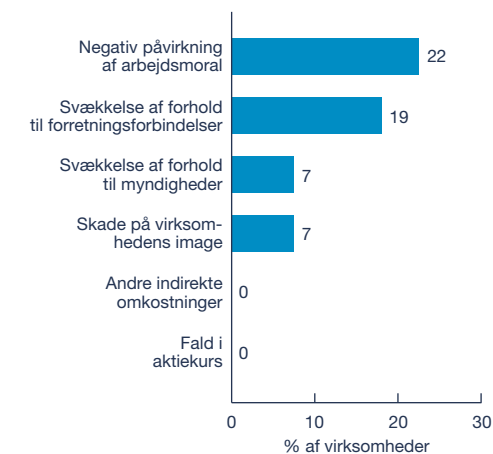
Af de ramte virksomheder oplyser 41%, at deres omkostninger som følge af besvigelser er steget i forhold til tidligere.

Ud over det direkte tab ved besvigelser har virksomhederne ofte omkostninger til juridisk bistand og opklaring af besvigelsen mv. Disse omkostninger er ikke medregnet i de nævnte økonomiske tab.

Derudover følger andre indirekte omkostninger, som det kan være vanske-

ligt eller umuligt at opgøre økonomisk. Følggevirkningerne af besvigelser omfatter påvirkning af virksomhedens image, medarbejderes arbejdsmoral samt virksomhedens forhold til forretningsforbindelser og offentlige myndigheder, jf. figur 10. Samlet omtales disse følger-virkninger som "indirekte omkostninger".

Figur 10: Organisationer, der rapporterer om væsentlige indirekte omkostninger

Undersøgelsen viser, at blandt de ramte virksomheder vurderer 22%, at det har medført en væsentlig eller meget væsentlig negativ påvirkning af medarbejdernes arbejdsmoral. 19% af de deltagende virksomheder oplever, at konstaterede besvigelser forringer forholdet til forretningsforbindelser.

Det forhold, at besvigelser ikke kun er et spørgsmål om direkte økonomiske tab, men ofte også har en indirekte og væsentlig negativ indflydelse på virksomhedens forhold, understreger, at det er vigtigt for ledelsen at håndtere konstaterede besvigelser med omtanke.

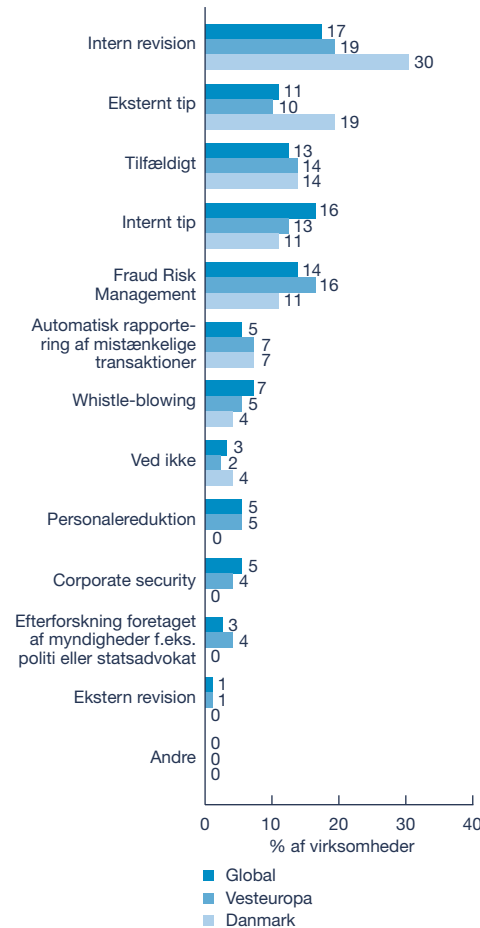
Afdækning af virksomhedskriminalitet

Besvigelser kan være vanskelige at afdække, fordi gerningspersonen ofte forsøger at sløre hændelsen.

Blandt de forskellige metoder til afdækning af besvigelser har intern revision afdækket besvigelser i 30% af de rapporterede danske tilfælde. Interne og eksterne tips har været grundlaget for afdækning af i alt 30% af tilfældene, mens 14% er opdaget ved en tilfældighed. I 11% af de danske tilfælde førte virksomhedernes egne risk management-systemer til opdagelse af besvigelsen, jf figur 11.

Figur 11: Hvordan afdækkes virksomhedskriminalitet

Hvem begår virksomhedskriminalitet?

85% af de danske besvigelsetilfælde er begået af personer internt i virksomheden. I Vesteuropa og globalt ses der en langt større tendens til, at besvigelser mod virksomhederne også bliver begået af eksterne personer som f.eks. kunder, agenter eller leverandører.

Besvigelser begås på alle niveauer i virksomhederne. I Danmark er en overvægt på 61% af besvigelsetilfældene begået af mellemledere.

Gennemførte sanktioner

Ifølge undersøgelsen vælger 78% af danske virksomheder at afskedige gerningspersonen mod 44% i 2007. I 41% af tilfældene foretager virksomheden en politianmeldelse og/eller anlægger et civil retssøgsmål med henblik på helt eller delvist at opnå økonomisk kompensation.

Det er derfor vigtigt, at virksomheder er i stand til at indsamle og strukturere såvel papirbaseret som elektronisk bevismateriale korrekt. I visse tilfælde har politiet mulighed for ved en retskendelse at indhente yderligere oplysninger, som kan underbygge beviserne mod den mistænkte gerningsperson.

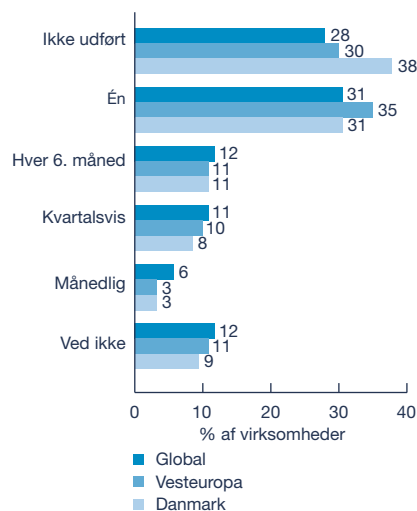
Ved mistanke om eller opdagelse af en besvigelser er det vigtigt, at virksomheden hurtigt og effektivt får afdækket hændelsen, så direkte og indirekte tab kan begrænses eller helt elimineres. Derfor bør alle virksomheder have designet og implementeret procedurer for opklaring og håndtering af formodede eller konstaterede besvigelser.

Danske virksomheders vurdering af risikoen for besvigelser

I den globale rapport er det beskrevet, at det er vigtigt for en virksomhed løbende at gennemføre en besvigelserisikovurdering med henblik på at afdække potentielle risici for besvigelser rettet mod virksomheden fra såvel interne som eksterne personer.

Af de deltagende virksomheder svarer 38%, at de ikke har gennemført en besvigelserisikovurdering i de seneste 12 måneder. Denne andel er noget højere end i Vesteuropa og globalt, hvor andelen er henholdsvis 30% og 28%, jf. figur 12. Den mindre andel for danske virksomheder skyldes formentlig mindre virksomhedsstørrelser.

Figur 12: Risikovurdering af virksomhedskriminalitet

71% af de adspurgte danske virksomheder oplyser, at de i de seneste 12 måneder ikke har ændret hyppigheden af deres besvigelserisikovurdering. 15% oplyser at have øget hyppigheden.

Når en person beslutter sig for at begå besvigelser, er det sædvanligvis faktorerne: 1) muligheder, 2) situationspres/incitament, 3) rationale og opdagelsesrisiko, der med varierende styrke samlet tilskynder til besvigelser. Virksomheden bør være opmærksom på disse elementer i deres besvigelserisikovurdering og sikre, at effektive kontroller forhindrer eller afslører mulige forsøg på besvigelser.

For danske virksomheder er 11% af de konstaterede besvigelser blevet opdaget ved hjælp af risk management-systemer. I 2007 blev ingen af de konstaterede besvigelser opdaget af virksomhedernes risk management-systemer, hvilket under iagttagelse af statistisk usikkerhed kan være udtryk for, at der er sket en forbedring i virksomhedens risk management-systemer.

Globalt viser undersøgelsen, at jo oftere en virksomhed gennemfører en besvigelserisikovurdering, desto flere tilfælde af besvigelser finder virksomheden. Selv om der synes at være en forbedring i kvaliteten af virksomhedernes risk management-systemer, er det således muligt at afdække endnu flere besvigelser ved løbende at gennemføre besvigelserisikovurderingen.

Fremtidens virksomhedskriminalitet

I dette års undersøgelse er der ligeledes blevet spurgt til forventningerne til virksomhedskriminelle handlinger i de kommende 12 måneder.

Fremadrettet anser de deltagende virksomheder fortsat "misbrug af aktiver" for at blive den mest udbredte form for besvigelse. 12% forventer at blive ramt heraf.

Den næstmest udbredte form forventes at blive krænkelse af rettigheder og patenter med en andel på 12% blandt virksomheder ramt af besvigelser.

Den tredjemest udbredte form forventes at blive regnskabsmanipulation med en andel på 8%.

Såvel dette års undersøgelse som tidligere års undersøgelser har vist, at der er en væsentlig lavere forventning om at blive ramt af besvigelser set i forhold til den faktiske forekomst. Dette er ikke alene gældende for Danmark, men også for mange andre lande.

Det er et godt udgangspunkt for bekæmpelsen af besvigelser at have denne historiske erfaring i baghovedet. Ingen virksomhed og ingen branche er immun over for truslen om besvigelser.

Der kommer stadig mere fokus på besvigelser samt på begrænsende foranstaltninger i form af lovgivning og kontroller til forhindring af virksomhedskriminalitet. Dette har sine virkninger, hvis de kombineres med virksomhedens egne undersøgelser. Virksomhedskriminalitet skifter hele tiden ansigt, og derfor bør topledelsen have et vedvarende fokus på dette skadelige fænomen.

Kontakt

PricewaterhouseCoopers Dispute & Forensic Services

Strandvejen 44, 2900 Hellerup

Søren Primdahl
Partner, statsautoriseret revisor
3945 3135
spj@pwc.dk

Rikke Lund-Kühl
Statsautoriseret revisor
3945 3210
rku@pwc.dk

Karsten Egedesø
Statsautoriseret revisor
3945 3261
kae@pwc.dk

pwc.dk/virksomhedskriminalitet

